

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014».
– Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр.
(қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, 2014

ЗАМАНАУИ ОТБАСЫЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР

Уразбаев Бекзат

bekzatu@inbox.ru

Әлеуметтік ғылымдар факультеті, әлеуметтану кафедрасының 2 – курс студенті

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ (Астана Қазақстан)

Ғылыми жетекші – Смағамбет Б.Ж., ә.ғ.к., доцент

Соңғы кездері отбасы мәселесі тек қана әлеуметтанушылар назарын ғана емес, басқа қоғамдық ғылымдар саласы өкілдерінің назарын аударып жүр. Мәселенің өзектілігі - Қазақстандағы демографиялық жағдаймен байланысты емес, сонымен қатар заманауи отбасылық қатынастардағы жаңа үлгінің кең тарала бастауында.

Дәстүрлі қазақ қоғамында отбасы өз мүшелерін қорғап тұратын қамал рөлін атқарса, бүгінгі таңда бұл функция өз мәнін жоғалта бастаған. Қазіргі заманғы қоғамда отбасы әлеуметтік институт ретінде елеулі орынға ие. Зерттеулер отбасының қоғамдық даму процесінде тұтас әлеуметтік құрылым ретінде өзгерістерге ұшырағанын көрсетіп отыр.

Отбасын әлеуметтанулық талдау адам өмірінің осы маңызды саласындағы проблемалардың толық кешенін айқындады. Отбасындағы өзара қарым-қатынастарға, демографиялық ахуал мен балалар тәрбиесіне ықпал ететін экономикалық, саяси, мәдени факторлар анықталып отыр. Отбасы мүшелерінің өзара қарым-қатынастар процесінде жеке тұлғаның қалыптасуының генезисі мен механизміне, олардың арасындағы эмоциялық байланыстар, отбасының өмір салты деңгейіне және ата-аналарының мінез-құлықтарына ерекше көңіл бөлінеді.[6.99б]

Отбасы - шағын мемлекет. Тереңірек үңілер болсақ, отбасылық қатынастар, отбасылық құрылым қоғамда қанша берік болса, соншалықты дәрежеде мемлекет те берік. Қазіргі қоғамдағы отбасылық қатынастар шиеленістерге толы, ондағы қатынастардың динамикасында өзгерістер байқалуда. Заманауи отбасыларда бұрынғы дәстүрлі отбасына тән ерекшеліктердің жоғалуы қандай нәтижеге алып келуі мүмкін? Зерттеулер осы құбылыстың қоғамдағы отбасылық қатынастардың әлсіреуіне, шағын отбасылық шеңберлердің қалыптасуына, туыстық қатынастар белсенділігінің төмендеуіне алып келетінін көрсетіп отыр.

Заманауи қоғамдағы отбасылар мәселесінде зерттеушілер назар адармай жүрген мәселенің бірі – отбасының өз мүшелеріне экономикалық және мәдени деңгейдегі ықпалының динамикасы. Мысалы, туыстық қатынастардың отбасы мүшелеріне олардың өзіндік өмір жолын қалыптастыруда қаншалықты деңгейде ықпал етуін зерттеу аса маңызды. Дәстүрлі қоғамдағы билер мен ақсақалдар өз туыстары арасынан елге билік айтушыларды тәрбиелегені белгілі. Осы құбылыстың заманауи қоғамдағы сипаты қандай дәрежеде, туыстық байланыстардың дәстүрлі және заманауи қоғамдағы ерекшелігі мен жаңа қырлары зерттеуді қажет етеді. Қазіргі қоғамдағы отбасылық-туыстық қатынастардың әлеуметтік-мәдени өзгерістерінің сипатын анықтау да осы мәселе аясына енеді.

Негізгі ерекшелік ретінде өзгерістердің арасалмағын ауыл мен қаладағы жағдайға салыстырмалы талдау жасай отырып қарастырған жөн. Мәдени-әлеуметтік функциялардың бастамасы ретінде отбасында балаларға берілетін тәрбие мазмұны мен әдістеріне талдаудан бастаған дұрыс.

Қалада ата-аналар тарапынан балаларға көңіл бөлу талапқа сай емес. Оларды 1 жасына дейін өсіреді, содан кейін тәрбие беру процесін қалалық жердегі ата-аналар балабақшаларға тапсырады. Баланың тұлғалық қалыптасу процесінде ата-ана тәрбиесінің рөлінің өте жоғары.

Ауылдық жерлерде балаларға тәрбие беру толығымен ата-ана тарапынан жүзеге асады. Шағын кәсіпкерлікті қолдау бағдарламасының аясында ауылдық жерлерде балабақшалар салынуда. Дегенмен, отбасындағы алғашқы өмір сабақтары балаға өзіндік қадам жасаудың

нұскасы ретінде әлеуметтік ақпаратты тандап қабылдауға, өңдеуге, меңгеруге негіз болады. Себебі отбасылық тәрбие үздіксіз, бір мезгілде жүзеге асады, балаға жан-жақты ықпал етеді, көп жылдарға жалғасады, отбасындағы байланыстардың тұрақтылығына, балалардың да, ата-аналардың да өзара эмоциялық қарым-қатынасына негізделеді.[4.436] Балаға берілген жақсы тәрбие туыстық қатынастарды нығайтады.

Қалалық жерлерде туыстық қатынастар және туыстар арасындағы байланыстар әлсіреп бара жатыр. Адамның әлеуметтік байланыс аясы қаншалықты кең болса, оның өзіндік мансабын құруға және жұмысқа тұруына ықпалы бар. Кез келген қоғам дамуы үшін кәсіби біліктілігі жоғары мықты мамандарға мұқтаж. Осы құбылыс қала жағдайында отбасындағы туыстық қатынастарды ығыстырып отыр.

Ақпараттық қоғам білім саласын мемлекеттің әлеуметтік және экономикалық дамуы мен ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің факторы ретіндегі мәнін өсірді. Білім берудің қоғам мен индивидуумға ықпалы әлеуметтік және экономикалық өзгерістер сипатынан, сондай-ақ қоғамдық қарым-қатынастар жүйесіндегі өзгерістерде білімнің әлеуметтік мобилдік мүмкіндігін беретін жаңа уақыт талабына сай сипатынан көрініс табады.[3.376.]

Жеке индивидтің қалыптасу процесін әртүрлі қоғамдарды салыстыра отырып қарастырсақ. Мысалы, Еуропа елдерінде отбасындағы әлеуметтік байланыстардың мәдени-әлеуметтік және экономикалық функцияларының белсенділік деңгейі қазақ қоғамына қарағанда әлдеқайда төмен екенін зерттеулер дәлелдеп отыр. Заманауи қазақ қоғамында отбасылық қатынастарды сақтап қалуымыз керек, бірақ бұл байланыстардың тек туыстық байланыс ретінде қалғаны дұрыс, яғни индивид туыстық байланыстарды пайдаланбай өз потенциалының арқасында, өзіндік жол салғаны абзал. Қалалық отбасылар құрылымдық әртүрлілікті көрсетеді, байланыстар жеке индивидтік байланыстарға негізделген және әлеуметтік трансформацияға бейім. Ал ауылдық жердегі отбасылар қалалық отбасылар сияқты тек қана жұбайы және балаларымен ғана шектелмейді, жақын және алыс туыстардан құралады, үлкен әлеуметтік қауымдастыққа негізделеді.

Тағы бір фактор ауылдық жерлерде ер балалар ерте үйленіп жатады, ал қалада олай емес, себебі ауылдық жерлерде әлеуметтік байланыс шеңбері тығыз. Соның ықпалынан қалаға қарағанда, ауылдық жерлердегі ер адамдарда өзін сан қырынан көрсету деңгейі төмен және олардың отбасындағы функциялары да шектеулі болып келеді.

Қазақстан қоғамының трансформациялануы, нарықтық қарым-қатынасқа өту кезеңінде ауылдық отбасында құрылымдық және функциялық өзгерістер орын алуда, отбасы мүшелері арасындығы қарым-қатынастар эгалитарлық сипатқа ие болып, отбасылық одақтардың тұрақтылығы әлсіреп отыр. Бүгінде ауыл отбасының тұрақтылығы күрделі сыннан өтуде. Әлеуметтік байланыстардың экономикалық әсері ауылдық жерлердегі отбасыларға теріс әсерін тигізеді. Ауылда отбасылық қатынастардағы қажеттіліктерді өтеу және басқа мәселелерді шешуге ортақ мүдде талқыға салынады, ал қалада әлеуметтік байланыс аясы тар, өзіндік жеке мақсат-мүдде басты назарда болады. Ауылда ортақ мүдде болғандықтан жауапкершілік төмендейді, мәселені шешуді басқа мүшелерге сеніп тапсырады, ал қалада туыстық шеңбер аясының тарлығына байланысты әркім өз ісіне өзі жауап береді және өзіндік мақсатты шешу барысында ұтқырлық танытады және тез уақыт аралығында шешуге тырысады.[5.133-1376.]

Енді туыстық қатынастардың мансап құруға қаншалықты әсер ететіні жайлы айтсақ. Заманауи қоғамда адамдар арасында байланыстар әлсіреп бара жатыр дедік, бірақ осы байланыстардың бәсеңдеуінің арқасында индивидтердің өзіндік мансапқа ұмтылуға мүмкіндіктерінің басым екендігін ескеру керек. Қала жағдайында адамдар арасында байланыс көбінесе әріптестер арасындағы қатынастарға көбірек ұқсайды.

Дәстүрлі қазақ қоғамында туыстық байланыстар өте терең болды. Осы байланыстардың өз маңыздылығын жоғалта бастауы белгілі бір әлеуметтік жайсыздықтың пайда болуына алып келеді. Ақпараттық қоғамда туыстық байланыстар тұрмақ күнделікті әлеуметтік өмірде адамдар арасындағы байланыс динамикасы төмендеп бара жатыр. Адамдар рухани тұрғыда дағдарыс шегуде. Қазіргі отбасылардың басты міндеті - балаға жақсы тәрбие беру және

баланың туыстық байланыстардың экономикалық функциясына сүйенбей өзіндік қабілеті мен талабы арқасында табысқа жетуге болатындығын үйрету. Туыстық байланыстарды қолдану арқылы іс-әрекет жасаудың ең негізгі кемшілігі ретінде адамдардың өзінің мүмкіндіктерін толық пайдалана алмауы, яғни басқа біреуге, соның ішінде туыстарға сенімінің болуы, өзіне деген сенімнің төмендеуіне алып келеді деуге болады.

Сонымен әлеуметтік байланыстардың және туыстық қатынастардың мүмкіндіктерін тек қарым-қатынас кілті ретінде маңыздылығын арттыру керек. Индивид қоғамда өзінің мүмкіндіктерін толығымен ашуы үшін күнделікті өмірдегі байланыстарды да жоғалтпауы тиіс.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

- 1)Жаназарова З.Ж. Социология семьи. – Алматы, 2001.
- 2) Жаназарова З.Ж. Семья и брак как предмет исследования в социологии // Вестник КазНУ. Сер. психологии и социологии. — 2004. — № 3. — С. 32-33.
- 3)Әбдірайымова Г.С., Кенжакимова Г.Ә., Пірімбетов К.М. Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың қазіргі жағдайы, мәселелері және болашағы (терең сұхбат нәтижесі бойынша), 37.
- 4) Елешев А.К., Жаназарова З.Ж.,Отбасындағы балаларды тәрбиелеу ерекшеліктері, Вестник КазНУ, 43.
- 5)Жаназарова З.Ж., Сельская семья в период трансформации казахстанского общества- Алматы, 2010,133-137.
- 6) Социология: Оқулық / Редакциясын басқарған проф. М.М.Тәжин. – Астана, 2004. – 506 бет.

УДК 314.151.6

РЕПАТРИАНТТАРДЫҢ БІРІГЕЙЛІГІН ЗЕРТТЕУДЕГІ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБИЕЛЕР (ГЕРМАНИЯ МЕН ИЗРАИЛЬДІҢ МЫСАЛЫНДА)

Хасен Жадыра Алдабергенқызы

Zhadyra hasenova@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ ӘҒФ Әлеуметтану кафедрасының студенті, Астана,
Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: PhD докторы Досанова Г.М.

Қайтып келу көші-қоны және диаспора мүшелерінің отанға «оралудың» жеке әрекеттері, шамасы, Еуразия аумағында жұмылғыштықтың маңыздырақ заманауи факторлары болады. Одақ кезінде шекара жабықтығынан отанға оралу мүмкін емес еді. «Бабалардың алыс отанына» бару мен шарасыздан қоныс аудару сияқты әрекеттер қазіргі кезде Еуразия құрлығының көптеген тұрғындарына әлеуметтік шынайлыққа айналды. Диаспораның отанына шынайы немесе символикалық «оралу» идеясы (*homecoming*) және «отанды сағыну» түсінігі диаспоралық бірегейлік құруында айқындаушы өлшемі және диаспораның басқа кез келген мигранттық қауымдастықтан ерекшелігі болып табылады. Діни немесе этникалық азшылықтың ерекше этномәдени сипаттамасы болатынына осы топ мүшелерін тастап кеткен отаны туралы ой, осы «тарихи отанға» қайту және оған қосылу жөнінде арман байланыстырады.

Осымен де-ауыздықталған қауымдастықтың мүшелері ерте ме, кеш пе «отандарына оралады» деп жоспарланады, яғни бұрынғы, бір кезде тастап кеткен тарихи орнына немесе ұлттық мемлекеттік аумағына қайтып келеді.

Әлеуметтік ғылымдарда қайтып оралғандар сирек зерттеледі және әлеуметтік әрі мәдени антропологияда аз қарастырылған құбылыс болып қалады. «Диаспорамен әуестену» феномені жанды талқыланатын ғылыми және саяси салалардағы пікірталастарда негізінен этникалық топтар мен мәдени қауымдастықтардың диаспоризация үдерісі немесе